

Woordenschat Leerjaar 1 en 2 havo / vwo

In de onderbouw van havo / vwo richt u zich vooral op:

- het aanleren in alle vakken van nieuwe woorden, inclusief diepe woordkennis, met een accent op het aanleren van academische woordenschat;
- het activeren van leerlingen om zelfstandig op zoek te gaan naar de betekenis van woorden in teksten.
- Het aanleren en laten gebruiken van aanpakken om zelfstandig nieuwe woorden te oefenen en te onthouden.

Doelen

Hieronder staat een overzicht van de doelen die de 'gemiddelde leerling' minimaal zou moeten beheersen.

havo / vwo eind leerjaar 2 woordenschat

- begrijpen minimaal 20.000 woorden (vanaf dit niveau is er geen verband meer tussen leerjaar en grootte van de woordenschat van de leerling aan te geven), waarvan 16.000 academische taal /schooltaal-schrijftaalwoorden, vaktaalwoorden en een begin van academische woordenschat
- verdiepen hun woordkennis (kennen meer betekenisaspecten en betekenisrelaties van geleerde woorden)
- variëren in woordgebruik, kunnen trefzeker formuleren
- leiden geautomatiseerd betekenis van woorden af uit de context
- begrijpen minder voorkomend figuurlijk taalgebruik
- kunnen de correcte betekenis van woorden opzoeken in naslagwerken
- kunnen strategieën toepassen voor het onthouden van nieuwe woorden

Didactische richtlijnen

Hieronder staan de richtlijnen voor effectieve woordenschatdidactiek.

Richtlijn 1: Werk systematisch aan het uitbreiden van de woordenschat aan de hand van de viertact

Voor intentioneel en systematisch woordenschatonderwijs gebruikt u de volgende vier didactische stappen (Vd Nulft & Verhallen 2002):

1. Woorden in een betekenisvolle context aanbieden (voorbewerken)
2. Betekenissen verduidelijken (semantiseren)
3. Herhalen en oefenen (consolideren)
4. Controleren

Stap 1: Woorden in een betekenisvolle context aanbieden

Zorg ervoor dat deze stap kort en pakkend is. Door bijvoorbeeld iets te laten zien (foto, voorwerp of iets humoristisch) trekt u de aandacht en wordt het woordenschatnetwerk van leerlingen

geactiveerd. Het woord *de infrastructuur* zou u bijvoorbeeld kunnen aanbieden door leerlingen op internet te laten zoeken naar afbeeldingen en tekst fragmenten die te maken hebben met infrastructuur. Op basis van de opbrengst volgt een gesprek waarin de klas gezamenlijk probeert het woord te definiëren.

Stap 2: Betekenissen verduidelijken (semantiseren)

Bied de woorden in clusters aan, zodat vooral de diepe woordkennis wordt gestimuleerd. Bij het aanleren van het woord *sublimeren* moeten de leerlingen niet alleen leren wat dit verschijnsel is binnen de natuurkunde en scheikunde, wanneer of bij welke stoffen het optreedt en de samenhang met andere begrippen, zoals *vaste stof, gasvormige toestand, vervluchtigen, verdampen, condenseren en rijpen*.

De betekenis van een woord kan op verschillende manieren verduidelijkt worden. Om diepe woordkennis te verwerven, heeft een kind het nodig dat een woord meerdere keren en op verschillende manieren wordt uitgelegd. Maak hierbij gebruik van de *vier uitjes* (Van den Nulft & Verhallen, 2009): uitleggen, uitbeelden en uitbreiden.

'De uitjes'

Uitbeelden: *gebaren, aanwijzen, voordoen, uitspelen, laten ervaren*

De betekenis van concrete woorden en handelingen laat u zien met behulp van een voorwerp of een afbeelding, of door iets voor te doen. Er zijn ook woorden die u kunt verduidelijken door de leerlingen te laten voelen of ervaren wat het woord betekent, bijvoorbeeld bij begrippen als *koud* of *vochtig*.

Uitleggen: *vertellen, verduidelijken*

Wanneer u de betekenis van een woord uitlegt met behulp van andere woorden, geeft u een omschrijving of definitie. Het is dan van belang dat die definitie goed geformuleerd is. Een formulering als *X betekent dat...* is doorgaans geen goede keuze, omdat dit vaak ingewikkelde zinnen oplevert. Het is beter om het volgende patroon te hanteren: *als je..., dan...* (als je initiatiefrijk bent, dan onderneem je zelf veel actie, dan laat je van je horen).

Uitbreiden: *koppelen aan andere woorden die qua betekenis bij elkaar horen*

Losse woorden oefenen is minder efficiënt. Bied woorden aan in een samenhangend netwerk van woorden (drie tot vier woorden die qua betekenis bij elkaar horen). Laat leerlingen zelf ook netwerken maken.

Uitproberen: *leerlingen stimuleren om de woorden te gebruiken in de praktijk*

Bied korte opdrachten aan waarbij leerlingen in de praktijk oefenen om de woorden te gebruiken in zinnen, korte teksten, of als ze iets vertellen. Blijf ook zelf de nieuwe woorden regelmatig gebruiken.

Leerlingen leren de betekenis van een woord gemakkelijker wanneer zij ook de geschreven vorm van het woord zien en het woord hardop zeggen. Schrijf daarom het woord waarvan u de betekenis aan het uitleggen bent op het bord en laat het door de leerlingen uitspreken.

Stap 3: Herhalen en oefenen (consolideren)

Om geleerde woorden te kunnen onthouden is oefening en herhaling nodig. Hiervoor organiseert u verschillende activiteiten waarbij de woorden die in de vorige stappen zijn aangeboden, nu in allerlei andere contexten en op verschillende manieren door de leerlingen worden gebruikt. Alleen dan zullen leerlingen *diepe woordkennis* verwerven.

Consolidatioefeningen zijn gerichte, korte oefeningen (5 minuten opdrachten), waarmee het begrip van het woord wordt geoefend. Hiervan kunt u er enkele per dag doen. Voorbeelden van consolidatioefeningen:

- Een verhaaltje waarbij de gesemantiseerde woorden zijn weggelaten: welke woorden ontbreken?
- Woordweb/woordveld zonder het centrale woord: welke woord moet daar staan?
- Een conceptmap maken van gegeven begrippen: hoe hangen ze samen?

Stap 4: Controleren

Als laatste stap controleert u of de leerlingen de geleerde woorden hebben onthouden. Daarvoor is het nodig dat u bijhoudt welke woorden u heeft behandeld, op schrift of in de computer. Ook verdient het aanbeveling dat de leerlingen zelf bijhouden welke woorden zij hebben geleerd, bijvoorbeeld in een eigen (elektronisch) woordenboek. Wanneer blijkt dat de leerlingen de woorden nog niet beheersen, moeten ze de woorden herhalen.

Richtlijn 2: Selecteer zorgvuldig woorden

Selecteer een *voldoende aantal* woorden: minimaal 25 woorden per week, dagelijks vijf tot acht.

Criteria voor zorgvuldige woordselectie:

- Een woord is geschikt als de betekenis van het woord onbekend is voor in ieder geval een deel van de leerlingen.
- Een woord is geschikt als het functioneel is voor de leerlingen:
  - Een woord is functioneel als het past in de context van een thema, verhaal of activiteit.
  - Een woord is functioneel als het nodig is om te praten over bepaalde begrippen, of om deze begrippen uit te leggen.
- De woorden die u aanbiedt, houden verband met elkaar: ze maken deel uit van conceptuele netwerken. (De woorden die de verbanden aangeven moeten ook aangeleerd worden.)

Aanleren van school/schrijftaalwoorden in alle vakken

Het zwaartepunt ligt bij het aanleren van de formelere woorden die vooral voorkomen in academische taal en vaktaal. Voorbeelden: *met name, veronderstellen, integraal, omzichtig, concluderend, stel dat, centraal, mits, procesmatig.*

De docent Nederlands leert deze woorden expliciet aan omdat leerlingen de betekenis moeten kennen om informatieve teksten goed te kunnen begrijpen. Hiermee voorkomt u dat de aandacht voor dit soort woorden erbij in schiet.

Vaktaalwoorden (hypothese, circulatie, sublimeren, wrijving) krijgen expliciet aandacht in de vakcontext, van de verschillende schoolvakken. Deze woorden moeten dus in die lessen worden aangeboden en geoefend. De vakdocent is de aangewezen persoon om bij de begrippen, die de kern van het vak vormen structureel te werken aan de diepe woordenschat.

Als elke docent in elke les 2 nieuwe woorden aanbiedt, oefent, controleert en herhaalt, leren de leerlingen in een schooljaar 2000 nieuwe woorden.

Hoeveel woorden u selecteert hangt af van de grootte van het thema/ domein. Ga uit van een minimum van twee woorden per lesuur.

U selecteert de aangeboden woorden in alle vakken op dezelfde manier, namelijk:

Woordselectie vakken

- De kennisdragende woorden van het thema/ hoofdstuk, domein + 5 woorden die nodig zijn om de verbanden binnen het conceptuele netwerk aan te geven.

Woordselectie Nederlands

selectiecriteria academische/ academische taal /schooltaal woorden minimaal 10 uit een tekst:

- nut (kom je het tegen in schoolteksten)
- frequentie (is het een gangbaar woord, ook buiten school)
- context (is het van belang voor begrip van deze tekst)

Werkwijze

U schrijft de geselecteerde woorden op een poster of op het bord.

U schrijft de betekenis erachter, zoals hieronder omschreven.

- Woord = (synoniem, korte omschrijving)
- Dwingende contextzin waarin het woord wordt gebruikt.

VERONDERSTELLEN = DENKEN DAT HET ZO IS

Joris is nog steeds niet op school. Ik *veronderstel* dat hij zich weer verslapen heeft.

HET GEBREK AAN = ER IS TE WEINIG VAN IETS

In die hete zomer was er *een gebrek aan* ventilatoren. Er was er nergens meer eentje te koop.

Aanbieden, verduidelijken, oefenen en controleren

In de les biedt u de woorden aan in een context (via een film, tekst, het orientatiehoofdstuk in het boek, een visuele weergave van de inhoud, of een conceptmap).

Verduidelijk de woorden (in interactie met de klas) door het geven van meerdere voorbeelden of op verschillende manieren. Gebruik de aangeboden woorden zelf zoveel mogelijk en ga regelmatig na of de leerlingen de betekenis nog kennen.

Leerlingen krijgen een print van de woorden of nemen de woorden over in hun woordenschrift.

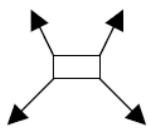
Huiswerk voor de leerlingen: bedenk voor de woorden op de lijst zelf een andere contextzin (je mag internet gebruiken) en waar dat mogelijk is: zoek er een afbeelding bij.

De aangeboden woordenschat toetst u in de toets over het hoofdstuk of in een aparte woordenschattoets.

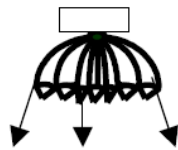
Tip: U kunt ook de leerlingen zelf posters laten maken van de geselecteerde woorden.

Richtlijn 3: Bied activiteiten aan die de diepe woordkennis stimuleren

Bied activiteiten aan waardoor leerlingen meerdere betekenisaspecten van woorden leren en de relatie tussen woorden. Voorbeelden van geschikte activiteiten voor dit doel zijn: gezamenlijk een woordveld maken, synoniemen bij elkaar zoeken, woorden hiërarchisch ordenen. Hoe bepaalde woorden zich in betekenis tot elkaar verhouden, kunt u in beeld brengen met behulp van zogenoemde *graphic organizers*. Veelgebruikte graphic organizers die de betekenisrelaties tussen woorden verduidelijken zijn de woordspin, woordparachute, woordkast en woordtrap (zie afbeelding hieronder).

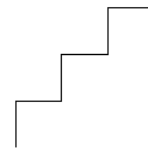
woordspin

woordparachute

woordkast

woordtrap

Richtlijn 4: Werk vakoverstijgend aan woordenschatuitbreiding

Benut bij alle vakken de kansen om onbekende woorden te verduidelijken. Deze kansen doen zich voor tijdens de lessen begrijpend lezen en de zaakvaklessen. In zaakvaklessen is een groot deel van de vakkennis immers tegelijkertijd nieuwe woordenschat voor de leerlingen. In deze lessen is een goede woordenschatdidactiek onontbeerlijk voor het overbrengen van de vakkennis.

Richtlijn 5: Maak incidenteel leren mogelijk in een taalrijke omgeving

Zorg voor een taalrijke omgeving waardoor leerlingen met veel woorden in contact komen. Vrij lezen is een zeer belangrijke motor van incidentele woordenschatverwerving. Andere voorbeelden van een taalrijke omgeving:

- Posters
- Thematafels met woordkaartjes, of woordkaartjes bij materialen en gereedschappen in een vaklokaal
- Overzichten met themawoorden aan de muur
- Woorden op het bord
- Nieuwsbord (met krantenberichten die leerlingen meenemen)
- Leestafel/leeshoek met kranten en tijdschriften
- Boeken, of boekentips in het lokaal

Richtlijn 6: Leer leerlingen woordleerstrategieën aan

U kunt onmogelijk alle woorden die nieuw zijn voor een leerling expliciet aanleren. Het is daarom belangrijk dat leerlingen leren om zelf de betekenis van een nieuw woord te achterhalen. Daarvoor

is expliciet onderwijs nodig, met veel aandacht voor modellen: U doet hardop voor u de betekenis van een woord kunt achterhalen: door de betekenis af te leiden uit de context of uit bekende stukjes van het woord zelf. En door het op te zoeken in het woordenboek of op internet. Leer de leerlingen naast de strategieën om woordbetekenissen te achterhalen ook strategieën aan om woorden te oefenen en te onthouden. Uiteindelijk moeten de leerlingen immers in staat zijn zelfstandig nieuwe woorden te leren.

Zelfstandig woordbetekenissen afleiden

Uw leerlingen hebben op de basisschool geleerd woordleerstrategieën toe te passen aan de hand van de woordhulp van Nieuwsbegrip. U wijst leerlingen erop dat ze elke gelegenheid moeten benutten om nieuwe woorden te leren. Niet alleen bij Nederlands, maar bij alle vakken en ook buiten school. Ga na in hoeverre de leerlingen de aanpak van de woordhulp hebben gememoriseerd en in hoeverre ze die al zelfstandig kunnen toepassen. Mocht dit in het eerste leerjaar nog niet het geval zijn, besteed daar dan veel aandacht aan, evenals aan het gebruik van een woordenboek (al dan niet digitaal.)

Leren woorden leren

Besteed regelmatig aandacht aan strategieën om zelfstandig woorden te oefenen en te onthouden. Bijvoorbeeld door een aanpak met woordkaarten, door de leerlingen elkaar te laten overhoren, of andere aanpakken, die aansluiten bij verschillende intelligenties.

Ook ICT programma's zoals WRTS kunnen nuttig zijn. Leren hoe ze deze programma's moeten gebruiken is niet alleen nuttig voor de ontwikkeling van de woordenschat Nederlands, het is ook een nuttig hulpmiddel bij de moderne vreemde talen.

Toets regelmatig ook woorden die al in eerdere hoofdstukken zijn aangeboden, zodat de leerlingen gestimuleerd worden actief de hun aangeboden woorden te blijven herhalen. Met name woorden waarvan u weet dat ze nog niet goed worden beheerst komen hiervoor in aanmerking. Zo voorkomt u dat leerlingen alleen leren voor de toets.

Richtlijn 7: Werk gericht toe naar het actief gebruiken van nieuwe woorden bij het spreken en schrijven

Leerlingen die van huis uit in een taalrijke omgeving opgroeien zullen de nieuw aangeboden woorden 'vanzelf' gaan gebruiken. Leerlingen uit taalzwakke milieus en meertalige leerlingen hebben vaak gerichte stimulans nodig om academische taal te gebruiken bij het spreken en schrijven. Dit stimuleert u door veel open 'hogere orde'- vragen te stellen. Ook kunt u in de oefenfase hulpmiddelen inzetten, zoals schrijfkaders of een lijst hulpwoorden of zinnen te geven. Meer hierover leest u in het domein schrijven en in het domein mondelinge vaardigheden.

Toetsen en differentiëren

Leerstofafhankelijke toetsing en remediering

Omdat bij aanvang in het voortgezet onderwijs de woordenschatniveaus van de leerlingen nogal uiteen kunnen lopen is het raadzaam de woordenschat te toetsen met een leerstofafhankelijke toets. Het is immers onmogelijk om exact over te dragen welke woorden een leerling al dan niet beheerst. De Cito Volgtoets en Diataal bevatten beide een toets om na te gaan of de leerling voldoende basiswoordenschat heeft voor een succesvolle schoolcarrière in het vo. Beide toetsen zijn gebaseerd op een corpus van de meest frequente en relevante woorden voor het onderwijs. Beide toetsen gaan uit van een soortgelijke toetskalender waarmee de ontwikkeling van de leerlingen wordt gevolgd.

Leerjaar 1	September	Mei/ juni
	Entreetoets Cito volg (toets 0) Diataal 1A	Cito volg toets 2 Diataal 1 B
Leerjaar 2		Cito volg toets 3 Diataal 2
Leerjaar 3		Cito volg toets 4 Diataal 3

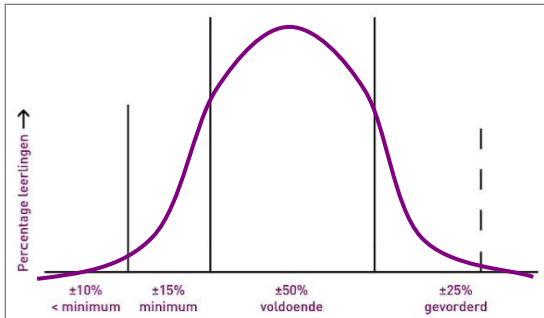
In Utrecht wordt momenteel de Cito Volgtoets ingezet. Met dit volgsysteem kunt u de ontwikkeling van de leerlingen volgen in de eerste drie jaar van het voortgezet onderwijs. In de onderbouwperiode zijn er drie toetsmomenten: begin van de eerste klas (toets 0); eind van de eerste klas (toets 1); eind van de tweede klas (toets 2).

(Het vierde toetsmoment is in de bovenbouw aan het einde van leerjaar drie.)

De uitslag van de toets kan ook handvatten bieden om na te gaan of het curriculum voor lezen en woordenschat nog aansluit bij het vaardigheidsniveau/de onderwijsbehoefte van de leerlingen. Op basis van tendensen in de toetsuitslag kan de schoolpassende leerarrangementen opstellen:

Stap 1

- bepaal wat de normen zijn voor de groep getoetste leerlingen: een voldoende standaard, waar 75% van de leerlingen aan voldoet, een gevorderde standaard, waar 25% van de leerlingen aan voldoet, een excellente standaard, waar 10 % van de leerlingen aan voldoet. Stel ook een minimum standaard voor de 25% leerlingen die niet aan de voldoende standaard voldoen.
Zowel Cito als Diataal geven landelijke normen voor verschillende onderwijsniveaus, die u als basis kunt gebruiken voor het stellen van de standaard voor uw school.

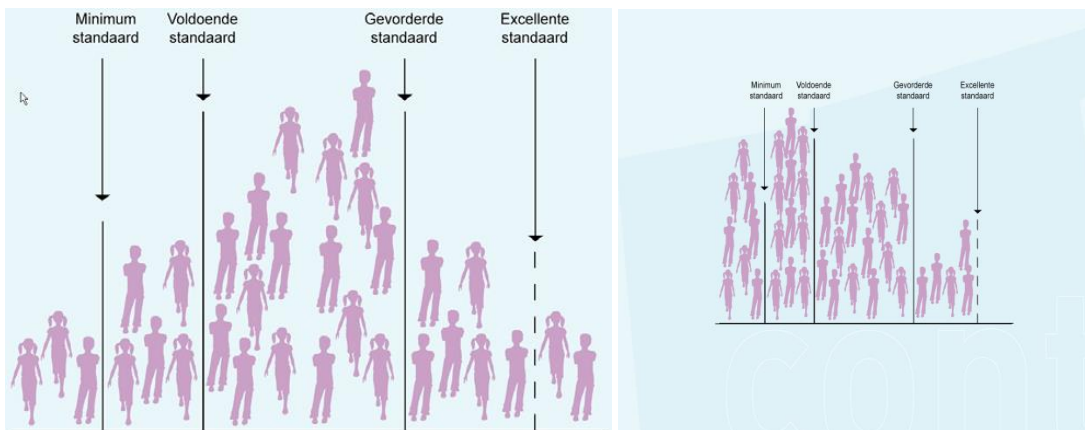

Stap 2

- Deel de leerlingen in op basis van hun toetsresultaten in een normaalcurve verdeling.

Stap 3

- Vergelijk de zo ontstane grafiek vergelijken met de normaalcurve van het OC;

Scores in overeenstemming met de norm.

Scores lager dan de norm.

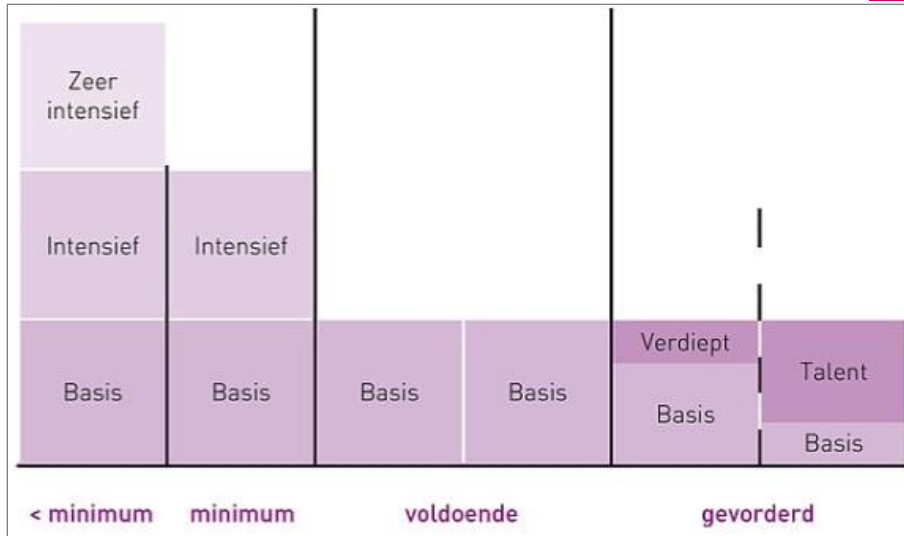
Stap 4

- Interpreteer de resultaten en formuleer ambities voor het einde van het schooljaar en stel passende arrangementen op .

Een basisarrangement dat past bij het niveau van de leerlingen

Een belangrijk uitgangspunt hierbij is, dat alle leerlingen hetzelfde basisarrangement volgen. Dit arrangement dient dan ook zodanig samengesteld te zijn, dat de meerderheid van de groep hiermee de gestelde onderwijsdoelen haalt. De leerlingen die deze doelen niet halen, komen in aanmerking voor het intensieve of zeer intensieve arrangement. Leerlingen die (met gemak) voldoende of hoger scores, krijgen een verdiept of talentarrangement aangeboden.

Figuur 3: Onderwijsarrangementen op basis van het Onderwijscontinuüm

Wanneer – bijvoorbeeld op basis van toetsuitslagen – blijkt dat te veel leerlingen onder het gewenste niveau presteren, dan wordt allereerst het basisarrangement aangepast, in plaats van grote groepen leerlingen op individuele basis een eigen aanpak te bieden. Ook wanneer juist veel leerlingen bovengemiddeld presteren, kan het nodig zijn het basisarrangement bij te stellen. Het niveau van de basisaanpak stijgt dan en minder leerlingen hoeven specifieke verdiepingsarrangementen te volgen.

De didactische richtlijnen geven handvatten voor het invullen van het basisprogramma. Kies een basismethode Nederlands, die aan de richtlijnen voor lezen en woordenschat voldoet. Vul ontbrekende elementen in de methode zo nodig aan met andere programma's. Wanneer u teksten behandelt, behandel dan ook structureel een aantal nieuwe woorden uit de tekst. Bij Nieuwsbegrip worden er bijvoorbeeld wekelijks 10 woorden gegeven. Gebruik de woordenschatstrategieën van Nieuwsbegrip ook eens bij een tekst uit een biologieboek, of aardrijkskunde boek.

Investeer in het toepassen van woordenschatstrategieën en het aanpakken om woorden te leren. Controleer ook of leerlingen dit doen: het moet een gewoonte zijn in alle vakken. Spreek dan ook met uw collega's van andere vakken af dat zij gestructureerd aandacht aan deze strategieën en aanpakken voor het leren van nieuwe woorden besteden.

Intensief arrangement:

Leerlingen die niet genoeg hebben aan het basisarrangement, hebben extra oefenstof nodig en soms extra uitleg. Dit kan gestalte krijgen in de vorm van speciale steunlessen, maar ook in herhaalde instructie binnen de reguliere les, gebruikmaking van een ander werkboek of andere/aanvullende opdrachten, of inzet van specifieke remediërende materialen.

Om hun achterstand in te halen moeten deze leerlingen meer dan 25 woorden per week leren.

Effectieve aanpakken zijn:

- Vrij lezen, minimaal 10 minuten per dag. (Zie ook domein lezen.) Vorm bijvoorbeeld een leesclub, zodat leerlingen gerichter begeleid en gestimuleerd worden. (Mogelijk in samenwerking met de bibliotheek)
- Geïntegreerde woordenschat aanpak in vaklessen en lessen begrijpend lezen, volgens de aanpak van de viertact en met veel aandacht voor woordenschatstrategieën en aanpakken om zelfstandig woorden te leren, waarbij regelmatig gecontroleerd wordt of leerlingen dit ook gedaan hebben en dus de aangeboden woorden beheersen.

Voorbeeld:

Leerlingen die het intensieve arrangement volgen krijgen extra training in het toepassen van woordenschatstrategieën en het leren van nieuwe woorden. Ook wordt met de leerlingen afgesproken dat ze dit toepassen op de teksten bij Nederlands en Geschiedenis (of een ander vak) Om de paar weken wordt overhoord of de leerlingen de woorden uit de teksten beheersen.

Talentarrangement:

Dit arrangement is bedoeld voor leerlingen die (ruim) boven het gemiddelde klassenniveau scoren. Dit kan bestaan uit andere (veeleisender) oefeningen en verwerkingsvormen bij de basisstof, bijvoorbeeld naast het receptieve begrip van een woord ook opdrachten toevoegen waarbij de woorden actief worden gebruikt in een schrijfopdracht. Of er kan een hogere niveauversie van de methode gebruikt worden en vrij lezen van teksten op een hoger niveau.

Leerstofafhankelijke toetsing

Naast het afnemen van een leerstofafhankelijke toets en het remediëren van achterstanden is het in alle vakken nodig dat u tussentijds de ontwikkeling van de woordenschat van de leerlingen controleert. Op de korte, middellange en lange termijn:

➔ Controleren op korte termijn

Dit zijn observaties tijdens of direct na het semantiseren/consolideren om na te gaan in hoeverre de nieuwe woorden begrepen en ingeslepen zijn. Het credo 'elk woord moet zeven keer herhaald worden' blijkt lang niet altijd op te gaan. Soms onthouden leerlingen woorden al veel eerder: dan is er tijdswinst. En soms blijkt 7 keer herhalen niet voldoende te zijn. U consolideert net zo lang (maar ook niet langer) tot de woorden op het vastgestelde niveau gekend zijn: daarom is voortdurend controleren belangrijk.

➔ Controleren op middellange termijn

Hier gaat het om controleren van de aangeleerde woorden aan het eind van de week of aan het eind van een thema.

Deze laatste stap van de viertact is hier een controlemoment om:

- vast te stellen of de leerdoelen behaald zijn;
- te testen of individuele leerlingen de aangeboden woorden en betekenissen kennen en om de toetsresultaten per leerling te registreren;
- het effect van het woordenschatonderwijs te bepalen.

Het komt regelmatig voor dat woordenschattoetsen worden afgenomen, nagekeken en van een (onvoldoende) cijfer voorzien, om daarna over te gaan naar het volgende thema. Dat is een weinig

efficiënt gebruik van toets- en onderwijstijd. Stel dat (een deel van) de leerlingen de woorden nog niet voldoende kent, dan zijn de aangeboden woorden en betekenissen voor deze leerlingen te weinig herhaald. U moet daarom 'dóórconsolideren' zodat ook deze groep de kans krijgt om de woorden en betekenissen op te slaan in het geheugen. Een paar extra consolideeractiviteiten leiden dan alsnog tot het gewenste resultaat.

→ Controleren op lange termijn

U checkt na een aantal weken of of woorden nog onthouden zijn.

U gaat steekproefsgewijs na of de aangeboden woorden goed in het lange-termijngeheugen zijn opgeslagen. Maak daarbij een onderscheid tussen het toetsen van het begrip van woorden en het gebruik van woorden. Veel te vaak worden woorden pas als 'verworven' beschouwd als leerlingen het woord zelf reproduceren. 'Gisteren hebben we het gehad over tabellen en ...?' . Als leerlingen dan niet grafieken zeggen , lijkt het of er niets geleerd is. Lijkt, want het kan goed zijn dat het woord grafiek wel receptief wordt gekend en dat leerlingen deze correct kunnen aanwijzen. Deze receptieve beheersing is de eerste belangrijke stap in het verwervingsproces.

Het aanleren van woordenschat is geen vrijblijvende zaak. Daarom is het toetsen of de leerlingen de aangeboden woorden begrijpen ook de laatste stap in het vierstappenplan voor de woordenschatdidactiek. Deze stap mag niet worden overgeslagen en wanneer de docent merkt dat de leerlingen de aangeboden woorden of begrippen nog niet volledig beheersen, zullen de woorden en begrippen herhaald moeten worden.

De aanpak van woordkaarten of het aanleggen van een woordenschrift/digitale begrippenmap kan hier behulpzaam zijn. Wanneer het systeem van het werken met woordkaarten goed is aangeleerd, kunnen leerlingen zelfstandig met elkaar oefenen en de aangeboden begrippen herhalen.

Kort samengevat volgt u dit schema:

Soort toets	Meting	Consequentie
Korte termijn Controleactiviteit (observaties) tijdens de 4-takt	In hoeverre hebben de leerlingen de net behandelde woorden/betekenis begrepen en onthouden?	Voldoende resultaat: stoppen met consolideren en woord-(cluster) weghalen van de woordmuur. Niet voldoende resultaat: nog niet stoppen met consolideren.
Korte termijn Controleactiviteit ter afsluiting van de 4-takt Middellange termijn Controleactiviteit ter afsluiting van een thema/blok	Hebben de leerlingen de net behandelde woorden/betekenis geleerd. Zijn de leerdoelen behaald?	Voldoende resultaat: afsluiten en doorgaan met nieuwe woorden. Niet voldoende resultaat: opnieuw teruggaan naar consolideren om daarna opnieuw te controleren. Per leerling registreren. Effect van het onderwijs bepalen: Voldoende resultaat: doorgaan. Onvoldoende resultaat: veranderen.
Lange termijn Curriculumafhankelijke toetsen	In hoeverre zijn de behandelde woorden/betekenis nog gekend?	Voldoende resultaat: resultaten vieren. Niet voldoende resultaat: woorden en betekenis nog even 'terughalen'; herconsolideren.
Lange termijn Curriculumonafhankelijke toetsen	Per leerling/klas: wat is het woordkennisniveau t.o.v. andere vergelijkbare leerlingen? Per klas/school: worden achterstanden kleiner t.o.v. andere vergelijkbare leerlingen (trendanalyses)?	Voldoende resultaat: voor kennisgeving aannemen. Onvoldoende resultaat: op schoolniveau intensief inzetten op woordenschat in alle vakken, in alle schooljaren. Voldoende resultaat: resultaten vieren (hele team). Niet voldoende resultaat: veranderen, verbeteren van leerkrachtcompetenties en woordenschatroutines in de klas.